

ภูมิปัญญาผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน
สู่การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม
เพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย¹

Fabric Wisdom of the Royal's House in Nan
to The Development of Cultural Identity
for Contemporary Textile Design

(Received: Aug 15, 2022 Revised: Dec 20, 2022 Accepted: Dec 25, 2022)

เก่งภักดี กลิ่นเทศ²

Kengpukdee Klinted

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต เรื่องราวในคุ้มเจ้านายเมืองน่านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการสวมใส่ผ้าซิ่นและภูมิปัญญาในการทอผ้าซิ่นเมืองน่าน มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายอัตลักษณ์จากพื้นที่โดยใช้หลักการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการถอดลักษณะสำคัญเพื่อสื่อสารลายอัตลักษณ์บนผืนผ้าในรูปแบบของสิ่งทอร่วมสมัย

บทความวิจัยนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการการศึกษาค้นคว้าและใช้แบบสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ที่เป็นแนวทางและมีผลต่อการศึกษา โดยใช้พื้นที่กรณีศึกษาข้อมูล 3 ส่วน คือ

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญาานิพนธ์ เรื่อง ภูมิปัญญาพื้นผ้าสู่การสร้างสรรคระบบในมิติการรับรู้เชิงนามธรรมเพื่อต่อยอดศิลปะการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย หลักสูตรศิลปมหาบัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: path_patherine@hotmail.com

Abstract

The purpose of this study was to examine the lifestyle, stories in the royal house of Nan relating to wearing sarongs, and Nan textile design as a guideline for developing a textile design based on cultural identity development to interpret key features and convey the identity in the form of contemporary textiles.

This study employed qualitative research methods, including research studies and in-depth interviews, to collect and analyse data as a guide for the study. The study included three parts: 1. the royal house of Chao Rajabutr, Mok Fa Na Nan; 2. the community enterprise of Ban Sao Luang Weaving Group; and 3. Fai Ngern, the operator of a local fabric business in Nan, through the classification of keywords, namely: 1. the story of the royal house; 2. the wisdom of a sarong; and 3. modern textiles. Consequently, the conceptual framework for developing cultural identity in the form of patterns on contemporary textiles was obtained from the wisdom of local people from concept to design, “Nan for time, design for the heart,” in accordance with the definition of “cultural costs” to make it easier to discover the knowledge that generates wisdom, namely: 1. the wisdom of using sarongs in the royal house of Nan; and 2. the wisdom of Nan weaving culture. Each factor contributed to the wisdom.

When the body of knowledge was obtained from both parts of wisdom through factors in each aspect, it resulted in the development of cultural identity in contemporary textile designs

using key components. The design development was divided into two phases: culturally-based textile patterning and contemporary textile development. Contemporary textile designs continued to reflect the royal house's history through patterns, modernity, and suitability for modern clothing.

Keywords: Cultural identity, The Royal House of Nan, Sarong wisdom, Weaving, Contemporary textiles.

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบัน การอนุรักษ์วัฒนธรรมถือเป็นการสร้างความมั่นคงของชุมชน ซึ่งจังหวัดน่านนับว่าเป็นดินแดนทางภาคเหนือที่ส่งเสริมความเป็น ‘ตัวตน’ ผ่านประเพณี ความเชื่อ ความรุ่งเรือง ซึ่งนับได้ว่าเมืองล้านนาตะวันออกเมืองนี้ เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจและต้องการความเข้าใจ ไตร่ตรองถึงการเปลี่ยนแปลงไปในภายภาคหน้า ที่ยังคงต้องรองรับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทุก ๆ วันและส่งผลกระทบต่อ ‘อดีต’ อันมีคุณค่าจึงจำเป็นต้องรักษารากเหง้าแห่งตัวตน ผ่านการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จากยุคสู่ยุค ซึ่งจะนำความภาคภูมิใจมาสู่ชาวเมืองทุก ๆ คน (คมสัน ธีรภาพวงศ์, 2559, ออนไลน์)

“ผ้าน่าน” สำหรับผ้าทอพื้นเมืองน่านนั้น มีลักษณะเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยวน ไทลื้อ และไทลาว มีการใช้เทคนิคการทอผ้าที่หลากหลาย ได้แก่ เทคนิคเกาะลั้ง เทคนิคมัดหมี่หรือมัดก่าน เทคนิคจก และเทคนิคชิต นอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มผ้าน่านอายุประมาณราว 50 - 100 ปีที่แล้ว มีความนิยมใช้เส้นเงิน เส้นโลหะ หรือตัดกระดาษเงินกระดาษทอง พันแกนเส้นฝ้ายทอสอดเข้าไปกับตัวชิ้นหรือตีนจก เพื่อให้มีความระยิบระยับแวววาว สำหรับเจ้านายและคหบดีได้สวมใส่ (Bank of Thailand, 2021, ออนไลน์) ซึ่งเมืองน่านนี้ เป็นเมืองประวัติศาสตร์เมืองหนึ่งซึ่งในอดีตเป็นนครรัฐขนาดเล็กริมแม่น้ำน่าน มีระบบการปกครองเป็นแบบเจ้าผู้ครองนครเหมือนกับเมืองต่าง ๆ ในดินแดนล้านนาแถบนี้ โดยผ้าชิ้นน่านก็ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของเจ้านายสตรีตามคุ้มต่าง ๆ ซึ่ง คุ้ม โอง หรือที่อยู่ของเจ้านายเมืองน่านส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณรอบคุ้มหลวง ซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าผู้ครองนครน่าน โดยเจ้านายสตรีจะมีธรรมเนียมปฏิบัติในการสวมใส่ผ้าชิ้น เครื่องนุ่งห่ม แตกต่างกันไปตามลำดับชั้นในแต่ละคุ้ม และส่งอิทธิพลมาสู่ชนชั้นสูง พ่อค้าคหบดีและคนธรรมดาในเวลาต่อมา ดังนั้น อัตลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าชิ้นน่านนี้ได้ถูกสืบทอดต่อกันจนมีลักษณะแบบแผนที่ชัดเจน

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น ความเป็นตัวตนของเมืองน่านในคัมเจ้านาย ที่ถูกถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านผืนผ้า ทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นท้องถิ่น ได้อย่างแข็งแรง จึงมีแนวคิดที่จะศึกษา โดยใช้เรื่องราวของการใช้เครื่องนุ่งห่ม ของสตรีในคัมเจ้านายเมืองน่าน มาค้นหาแรงบันดาลใจเพื่อพัฒนาและออกแบบ ลวดลายผ้ารูปแบบใหม่ ให้สอดคล้องกับพื้นที่และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ เจ้านายเมืองน่าน โดยยังคงภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมการทอผ้าและ องค์ความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับผ้าขึ้นเมืองน่านเอาไว้ เพิ่มมูลค่าให้กับผ้าท้องถิ่น ให้สามารถเดินย้อนทางกลับไปหาจุดเริ่มต้นได้อย่างสร้างสรรค์ และพัฒนา ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผสมผสานกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน มองเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่เข้าถึงได้ง่าย สามารถนำแนวทางในการเผยแพร่ และเรียนรู้นี้ ไปปรับใช้หรือพัฒนา เผยแพร่รูปแบบสื่อการออกแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้เข้าใจถึงจุดประสงค์และมีผลต่องานออกแบบด้านการอนุรักษ์ แนวสร้างสรรค์แก่เยาวชนที่สนใจศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ วิถีชีวิต เรื่องราว และธรรมเนียมปฏิบัติ ในคัมเจ้านายเมืองน่านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการสวมใส่ผ้าขึ้น
2. เพื่อใช้แนวคิดจากเรื่องราวของคัมเจ้านายเมืองน่าน มาพัฒนา ลวดลายในการออกแบบผ้ารูปแบบใหม่ ให้สอดคล้องกับเรื่องราวและพื้นที่ โดยใช้กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากภูมิปัญญา ผ้าขึ้นในคัมเจ้านายเมืองน่าน มาใช้ในการสื่อสารในรูปแบบสิ่งทอร่วมสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน ผู้การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย เป็นการรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่ศึกษาก่อนนำมาสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยใช้แบบสัมภาษณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ ที่เป็นแนวทางและมีผลต่อการศึกษา โดยผู้วิจัยแบ่งส่วนของข้อมูลการศึกษาตามวิธีดำเนินการวิจัย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่ายและใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภูมิปัญญาผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน
- ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปราชญ์ผู้มีความรู้ในวัฒนธรรมภูมิปัญญาผ้าซิ่นเมืองน่าน
- ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเรื่องนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบการบันทึกเครื่องบันทึกเสียง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

1.1 พื้นที่ปฏิบัติงาน ในเขตเมืองเก่าและในพื้นที่จังหวัดน่าน เขตอำเภอเมืองน่าน ในกรอบของการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับประเด็นศึกษาได้แก่

- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคุ้มเจ้านายเมืองน่าน (คุ้มเจ้าราชบุตร หมอกฟ้า ณ น่าน) จำนวน 1 ท่าน ถนนมหาพรหม ต.ผาสิ่ง อ.เมืองน่าน จ.น่าน คือ เจ้าสมปรารถนา ณ น่าน

- ประชาชนผู้มีความรู้ในวัฒนธรรมภูมิปัญญาการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน จำนวน 2 ท่าน คือ หนึ่ง ตัวแทนกลุ่มชุมชนทอผ้า คือ คุณกรกฎ แปงใจ จาก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านชาวหลวง ต.บ่อสวก อ.เมืองน่าน จ.น่าน ศิลปิน OTOP ปี 2561 ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย สอง กลุ่มตัวอย่าง ผู้เป็นเจ้าของธุรกิจผ้าพื้นเมืองน่าน คือ คุณเทิดศักดิ์ อินแสง จาก ร้านฝ้ายเงิน ต.กองควาย อ.เมืองน่าน จ.น่าน นักสะสมผ้าโบราณของเมืองน่าน ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวัฒนธรรมสิ่งทอเมืองน่าน

1.2 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลา 4 เดือน คือ ระหว่างเดือน มีนาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย สืบค้นและรวบรวมข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่ ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก

ซึ่งเมื่อทำการถอดคำสำคัญออกมาจากชื่อของหัวข้อจะได้คำสำคัญออกมาเป็น 3 เรื่องด้วยกัน คือ 1. เรื่องราวเกี่ยวกับคัม 2. ภูมิปัญญาผ้าขึ้นน่าน 3. สิ่งทอร่วมสมัย โดยจะมีส่วนที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดอัตลักษณ์ซึ่งก็คือ พื้นที่และการสร้างสรรค์ เมื่อนำทุกองค์ประกอบมาวิเคราะห์ร่วมกันแล้วก็จะเกิดเป็นการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในรูปแบบของลวดลายบนสิ่งทอร่วมสมัยต้นแบบจากเทคนิคภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ ได้วาง Concept to design ไว้ว่า “น่านน่านสื่อกาลลายมัดก่านสื่อใจ” น่านน่านสื่อกาล จึงหมายถึง เรื่องราวของคัมเจ้านายเมืองน่านในอดีต และ ลายมัดก่านสื่อใจ จึงหมายถึง วัฒนธรรมในการทอผ้าขึ้นมัดก่านของเมืองน่าน จึงได้สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
(เก่งภักดี กลิ่นเทศ, 2565)

ผลการวิจัย

ผลในการศึกษาวิจัยนี้ จากสืบค้นและรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ จนได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับประเด็นในการศึกษาที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากเรื่องราวและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับผ้าชิ้นในพื้นที่กรณีศึกษาตัวอย่างของจังหวัดน่าน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสิ่งทอร่วมสมัย โดยประเด็นในการศึกษาที่ค้นพบแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการใช้ผ้าชิ้นในคุ่มเจ้านายเมืองน่าน
- ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าชิ้นเมืองน่าน
- ส่วนที่ 3 การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย

ทั้งนี้ข้อค้นพบประเด็นของการศึกษาใน ส่วนที่ 1 และ ส่วนที่ 2 บางส่วน เกิดจากการวางแผนงานในการให้คำนิยามจากงานสัมมนาโครงการพัฒนา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าไทยสู่สากล TAPROOT THAI TEXTILES: THE SEMINAR ในหัวข้อ มรดกทางภูมิปัญญา : ทูทางวัฒนธรรมอันสูงค่าของชาติ Intangible Cultural Heritage: Invaluable Cultural Capital ที่มีใจความถึง “ต้นทุนทางวัฒนธรรม” ที่สรุปความได้ว่า ทูทางวัฒนธรรม หรือในอีกแง่หนึ่ง สามารถเรียกได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สามารถสร้างรายได้ ให้กับชุมชนในท้องถิ่น ดังนั้นการนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสม ของเอกลักษณ์ที่มีต่างกันไปในแต่ละชุมชนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2562, น. 22-25) ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ทุนประดิษฐ์กรรม 2. ทุนประวัติศาสตร์ และ 3. ทุนบุคคล โดยต้นทุนในแต่ละด้านดังกล่าว เมื่อนำมาจัดข้อมูลให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาในกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงจัดได้ว่า

1. ทุนประดิษฐ์กรรม หมายถึง สถานที่ สิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้น อยู่ในชุมชน รวมไปถึงสิ่งประดิษฐ์ ชิ้นงานต่าง ๆ ที่เกิดจากชุมชน ส่วนใหญ่แล้ว ทุนทางประดิษฐ์กรรมไม่สามารถคำนวณออกเป็นมูลค่าเงินตราได้แต่เรียกได้ว่า ทรงคุณค่าทางจิตใจ หรือมูลค่าทางประวัติศาสตร์มากกว่า ดังนั้น คຸ້มเจ้านาย เมืองน่านก็เปรียบเป็นสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างหนึ่งที่มีทั้งเรื่องราวและ ความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีในการ ใช้ผ้าซิ่นของเจ้านายในคຸ້ม จึงจัดเป็น ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคຸ້มเจ้านาย เมืองน่าน

2. ทุนประวัติศาสตร์ หมายถึง ความเป็นมาของมรดกทางภูมิปัญญา ของชาวบ้านที่มีความเชื่อมโยงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ โดยมรดก ทางภูมิปัญญาดังกล่าวได้แก่ ประเภทของผ้าซิ่นน่าน ลวดลายและกรรมวิธีการทอ บริบทของผ้าในวิถีของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งก็คือ ภูมิปัญญา ในกระบวนการทอผ้าซิ่นของเมืองน่าน

3. ทุนบุคคล หรือ ทุนมนุษย์ หมายถึง บุคคลผู้ที่มีความสำคัญในชุมชน ทรงความรู้ มีความสามารถตลอดจนทักษะหรือความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้สั่งสมอยู่ด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง จนก่อให้เกิดเป็นศักยภาพของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ จึงหมายถึง ผู้ที่เป็นตัวแทนจากการสัมภาษณ์ในส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับคุ้มเจ้านายเมืองน่าน และส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าซิ่นเมืองน่าน คือ ปราชญ์ผู้มีความรู้ในกรรมวิธีการทอผ้าซิ่นเมืองน่าน

จากนั้นเมื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากข้อค้นพบเกี่ยวกับประเด็นในการศึกษาในส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน และส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าซิ่นเมืองน่านมาวิเคราะห์รวมกัน เพื่อเป็นแนวทางให้ ส่วนที่ 3 คือ การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย อันเกิดจากการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทั้งสองส่วน เพื่อพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวในรูปแบบของลวดลายที่เกิดบนสิ่งทอจากการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ให้สอดคล้องกับวิถีของชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดความยั่งยืนและร่วมสมัย โดยจะได้อธิบายองค์ความรู้จากประเด็นศึกษาที่ค้นพบ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน

ประเด็นในการศึกษาที่ค้นพบในส่วนที่ 1 ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่านนั้น เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เรื่องราว และธรรมเนียมปฏิบัติในคุ้มเจ้านายเมืองน่านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการสวมใส่ผ้าซิ่นของเจ้านายสตรีภายในคุ้ม ที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเด่นเฉพาะตัวตามแต่ละคุ้ม จากกรอบแนวความคิดผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกคุ้มเจ้านายที่เหมาะสมในการใช้เป็นที่ศึกษา โดยคัดเลือกจากคุ้มเจ้านายที่สำคัญในพื้นที่เมืองเก่า น่านที่อยู่ร่วมช่วงเวลาเดียวกัน มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกันทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา ซึ่งคุ้มเจ้านายที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันแต่ละแห่ง มีดังนี้

1. อาคารหอคำ	คุ้มหลวงเมืองน่าน	2. คุ้มเจ้าราชบุตร
3. คุ้มเจ้าเทพมามา		4. คุ้มเจ้าจันทร์ทองดี
5. คุ้มเจ้าเมฆวดี		6. คุ้มเจ้าบัวเขียว สงวนศรี
7. คุ้มเจ้าทองย่น		8. โองเจ้าฟองคำ
9. บ้านคุณหลวง		

ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุ้มเจ้านายเมืองน่าน ผู้ศึกษา จึงได้พิจารณาเลือกคุ้มที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาซึ่งก็คือ “คุ้มเจ้าราชบุตร” ในการค้นหาประเด็นศึกษาในภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน ในลำดับถัดไป โดยสรุปเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจ คือ

1. เป็นคุ้มที่เป็นผู้สืบสกุลเจ้าผู้ครองนครน่าน ทั้งก่อนและภายหลัง เปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย พ.ศ. 2475 ที่เป็นเชื้อสายของเจ้าผู้ครองเมืองน่าน โดยเป็นทายาทที่ได้สืบทอดตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครน่าน แห่งราชวงศ์ดินมทาวงค์ ทั้งนี้ คุ้มอื่น ๆ เป็นคุ้มที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ แต่ไม่ได้เป็นคุ้มของผู้สืบทอดตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครน่าน นับตั้งแต่ช่วงเวลาของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ (เจ้าหลวงเมืองน่าน องค์ที่ 13) ลงมาเป็นต้นไป โดยเปรียบเทียบระยะเวลาให้ตรงกับประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ คือ ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ของสยามประเทศ ซึ่งอยู่ในช่วงยุคที่นครน่านเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม หรือเป็นยุคประเทศราชของสยามช่วง พ.ศ.2331 - 2442 ช่วงยุคดังกล่าวนี้ พระมหากษัตริย์สยามทรงโปรดเกล้าฯ รับรองสถาปนาเจ้าหลวงเมืองนครน่าน แต่ละพระองค์สืบมาจนถึงเจ้าหลวงมหาพรหมสุรธาดา (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน) เป็นเจ้าหลวงเมืองน่านพระองค์สุดท้ายในช่วง พ.ศ. 2461 - 2474 (ภูเดช แสนสา, 2558, น. 20-27) โดยการเลือกผู้ครองนครไม่ได้เป็นการเลือกตามสายเลือด แต่เป็นการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์สยามผ่านการกระจายอำนาจปกครองจากส่วนกลาง

2. เป็นคุ้มที่ในปัจจุบัน อยู่ในความดูแลของเจ้าสมปรารถนา ณ น่าน ซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายสกุลเจ้าผู้ครองนครน่าน โดยเจ้าสมปรารถนา เป็นธิดาในเจ้าโคมทอง ณ น่าน ซึ่งเจ้าโคมทอง เป็นหนึ่งในบุตรจากทั้งหมดเจ็ดคนของเจ้าราชาบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน) ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครน่านและสืบสกุลเจ้าผู้ครองนครน่าน ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย (Wikipedia, 2564, ออนไลน์) อีกทั้งยังเป็นคุ้มที่เปิดให้ผู้ที่มีใจศึกษาติดต่อและได้เดินทางไปศึกษาเรื่องราวของเจ้านายเมืองน่าน โดยหนึ่งในประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผ้าซิ่นของเจ้านายในอดีตในคุ้มเจ้าราชาบุตร

ภาพที่ 2 คุ้มเจ้าราชาบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน) และ ตัวอย่างผ้าซิ่นเจ้านาย (เก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

ดังนั้น จากการคัดเลือกคุ้มที่ใช้เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อค้นหาประเด็นศึกษาองค์ความรู้ในภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน ที่จะแสดงให้เห็นถึงวิถีและธรรมเนียมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องการสวมใส่ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายและส่งผลกระทบต่อแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ในลำดับถัดไป โดยได้แบ่งประเด็นที่ทำให้เกิดข้อค้นพบเกี่ยวกับภูมิปัญญาดังกล่าวออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านเรื่องราวเกี่ยวกับคัมเจ้าราชาบุตร

1.1.1 ประวัติและความเป็นมา

สามารถสรุปผลให้เข้าใจได้ง่าย คือ การเรียก “คัม” ในอดีตนั้น ต้องเป็นเจ้านายที่มีตำแหน่งเจ้านายผู้ปกครองเมืองนครน่านระดับสูง มี 5 ตำแหน่ง เรียกว่า “เจ้าชั้น 5 ใบ” ซึ่งเจ้าราชาบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน) ก็เป็นหนึ่งในตำแหน่งเจ้าชั้น 5 ใบหรือนอกเหนือจากนี้ก็คือ ตำแหน่งเจ้านาย 13 ชั้นยศ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นตำแหน่งเจ้านายล้านนาในยุคเป็นประเทศราชของสยาม (ภาณุรังษี เตือนไธสง, วาณี อรรถจรุสาธิตคำ, 2557, น. 144-145) ซึ่งความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยได้ใช้เป็นเหตุผลหนึ่งในการคัดเลือกคัมนี้เป็นกรณีศึกษา อีกทั้งคัมเจ้าตำแหน่งยศดังกล่าวที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบันก็คือ คัมเจ้าราชวงศ์และคัมเจ้าราชาบุตร (สมปรารถนา ณ น่าน, 2565, สัมภาษณ์)

1.1.2 อิทธิพลทางสถาปัตยกรรม

จากสำรวจและสังเกตของผู้วิจัย ได้จำแนกลักษณะเด่นที่น่าสนใจของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่เป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมตะวันตกและเรือนพื้นถิ่น อันประกอบไปด้วย 1. ลวดลายไม้ฉลุที่เป็นชิ้นส่วนประดับตกแต่งตามขอบประตู หน้าต่าง ผนัง และลูกกรงระเบียงของอาคาร 2. หลังคาหน้าจั่วหัวตัดมุงด้วยกระเบื้องว่าว หน้าจั่วประดับด้วยลายไม้แกะสลักและฉลุลายเป็นรูปนาคสองตัวหันหน้าเข้าหากันตรงกลางเป็นลายดอกกลม (ปองขวัญ สุขวัฒนา ลาซุส, 2555, น. 516) ซึ่งลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวจะถูกมาใช้ในกระบวนการถอดอัตลักษณ์ต่อไป

ภาพที่ 3 ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกคุ้มเจ้าราชบุตร
(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

1.2 ด้านความสัมพันธ์และเครือญาติ

1.2.1 ประวัติของเชื้อสายและวงศ์ตระกูล

ประเด็นด้านเชื้อสายและวงศ์ตระกูลที่เกี่ยวข้องกับคุ้มเจ้าราชบุตร (หมอกฟ้า ภู น่าน) สามารถสรุปให้เห็นถึงความสำคัญที่เด่นชัดคือ เชื้อสายทางฝั่งบิดาและฝั่งมารดาของเจ้าสมปรารถนา ภู น่าน ผู้สืบเชื้อสายเจ้าผู้ครองนครน่านคนปัจจุบัน มีเชื้อสายของเจ้าหลวงผู้ครองนครน่านทั้งคู่ ได้แก่ ทางฝั่งบิดาของเจ้าสมปรารถนา คือ พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ (เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 13) และ ทางฝั่งมารดาของ เจ้าสมปรารถนา คือ เจ้ามหาพรหมสุรธาตา (เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 14) ซึ่งเจ้ามหาพรหมสุรธาก็เป็นบิดาของเจ้าราชบุตรหมอกฟ้า ภู น่านด้วยเช่นกัน (สวาท ภู น่าน, 2538, น.29-38) แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่โดดเด่นและส่งผลให้คุ้มเจ้าราชบุตรนี้มีความสำคัญยิ่งขึ้น

1.2.2 ลำดับศักดิ์ของเจ้านายในคุ้ม

ความน่าสนใจในประเด็นนี้คือ เจ้าราชบุตรหมอกฟ้า ณ่าน ซึ่งเป็นราชโอรสองค์ที่ 8 ในเจ้ามหาพรหมสุรธาตา (เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 14) เจ้าราชบุตรได้สมรสกับเจ้าบุญโสม ณ่าน ซึ่งเป็นชายาเพียงองค์เดียว ซึ่งต่างจากค่านิยมในสมัยนั้นที่ฝ่ายชายมักจะมีภรรยาหลายคน (สมปรารถนา ณ่าน, 2565, สัมภาษณ์) ทำให้คุ้มนี้อยู่กันแบบครอบครัวอย่างค่านิยมตะวันตกที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ และบุตรทุกคนจึงมีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมจะต่างกันแค่ตอนสมรสออกไปเท่านั้น

1.3 ด้านการใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของเจ้านายสตรีในคุ้ม

1.3.1 ผ้าขึ้นในกลุ่มเจ้านายฝ่ายสตรี

ผ้าขึ้นของเจ้านายในคุ้มเจ้าราชบุตรนั้น ทั้งชิ้นที่ใช้ในโอกาสสำคัญ ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยชิ้นมัน ชิ้นป่อง ชิ้นคำเคิบ ชิ้นลายน้ำไหล และชิ้นก่าน เป็นต้น โดยมีลักษณะการสวมใส่ใกล้เคียงกับสามัญชนในอดีตทั้งโครงสร้างและลวดลายแต่อาจมีความพิเศษเล็กน้อย ซึ่งในปัจจุบันสามารถพบได้ในผ้าขึ้นน่านทั่วไป (สมปรารถนา ณ่าน, 2565, สัมภาษณ์) ซึ่งสรุปได้ว่าผ้าขึ้นของเจ้านายมีข้อแตกต่างกันในด้านของวัสดุและความพิเศษที่ใช้ในการทอโดยมีเทคนิคลวดลายที่มีความละเอียด

1.3.2 สัญลักษณ์ที่บ่งบอกลำดับศักดิ์ของเจ้านาย

นับจากอดีตเหล่าสตรีได้รับการสั่งสอนให้ทอผ้าขึ้นในทุกชนชั้นของสังคม ของเจ้านายส่วนใหญ่จะเป็นการอุปถัมภ์ดูแลช่างทอผู้มีฝีมือให้เป็นช่างทอประจำคุ้ม หรือเจ้านายคนใดที่มีพรสวรรค์ในการทอผ้าก็เป็นช่างทอเอง (Susan Conway, 2002, p. 59) ทำให้เกิดการรังสรรค์ผ้าขึ้นให้เกิดความพิเศษและงดงามจากกระบวนการทอ ซึ่งสิ่งที่แสดงฐานะของผ้าขึ้นเจ้านาย อาจเกี่ยวข้องข้องกับการใช้วัสดุมีค่า ที่ชนชั้นนำผู้มีฐานะสามารถซื้อหามาได้ เช่น ดิ้นเงินดิ้นทอง ดิ้นโลหะอินเดียที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ เพื่อนำวัสดุเหล่านั้นมาใช้ในการทอ ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ก็จะมีคล้ายกับค่านิยมในหัวเมืองต่าง ๆ ของล้านนาด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4 ตัวอย่างผ้าชิ้นเจ้านายในคุ้มเจ้าราชบุตร
(เก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

1.4 ด้านเครื่องใช้อื่น ๆ ภายในคุ้ม

1.4.1 เครื่องใช้ประจำตัวของเจ้านาย

ในคุ้มเจ้าราชบุตร เครื่องใช้และเครื่องตกแต่งส่วนหนึ่งเป็นสินค้านำเข้าจากตะวันตกและของใช้พื้นเมืองที่ใช้ในชีวิตประจำวันในอดีต แต่ใจความสำคัญที่สุดของด้านนี้ คือของพระราชทานจากรัชกาลที่ 6 มอบให้แก่เจ้าราชบุตร ผู้เป็นเจ้าของคุ้มเนื่องในพระกรุณาโปรดเกล้าให้เป็นสหชาติ เมื่อ พ.ศ. 2459 เป็นหีบบุหรีเงิน 1 หีบ ถาดบุหรี 1 ถาด และกลักไสไม้ขีดไฟ 1 อัน สลักด้วยลายมังกรหรืออุใหญ่ซึ่งเป็นปิ่นกษัตริย์ทรงเป็นนักษัตริย์ปีเกิดประจำรัชกาลที่ 6 ซึ่งเจ้าราชบุตรหมอกฟ้าก็ทรงเกิดปีนักษัตริย์เดียวกันกับรัชกาลที่ 6 และมีภาพในอดีตที่ถูกถ่ายบันทึกไว้ (สมปรารถนา ณ น่าน, 2565, สัมภาษณ์) จึงกลายเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญประจำคุ้มเจ้าราชบุตร

ภาพที่ 5 เครื่องใช้ภายในคุ้ม
(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

จากผลการวิเคราะห์ประเด็นทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของคุ้มเจ้าราชบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน) โดยสรุปการดิงลักษณะสำคัญจากแต่ประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะถูกนำไปใช้ในการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในลำดับถัดไป จึงสรุปลักษณะสำคัญออกมาได้เป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

1. โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของคุ้ม
2. เรื่องราวความสัมพันธ์ของเจ้าของคุ้ม
3. สิ่งของเครื่องใช้ที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 6
4. โครงสร้างของผ้าซิ่นมัดก่านเจ้านาย

ซึ่งองค์ความรู้จากผลสรุปการดิงลักษณะสำคัญนั้น จึงก่อให้เกิด “ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน”

ส่วนที่ 2 ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน

ก่อนการค้นพบประเด็นศึกษาที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่านนั้น ผู้วิจัยได้เลือกเทคนิควิธีที่ใช้ในการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิที่ได้รับมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดน่าน ทั้งไทยวน ไทลื้อ ไทลาว ที่ผสมกลมกลืนกันจนกลายเป็นจุดแข็งทางวัฒนธรรมในการทอผ้า โดยได้เลือกเทคนิคการ “มัดก่าน” ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผ้าขึ้นเมืองน่าน มีรายละเอียดดังนี้

เทคนิคการมัดหมี่ หรือ มัดก่าน (Mud Mee, Ikat) คือ ลวดลายมัดหมี่เกิดขึ้นจากการออกแบบก่อนทอการสร้างลวดลายกระทำในขณะที่ยังเป็นเส้นด้ายอยู่ ด้วยการมัดลำด้ายเส้นพุ่งตามตำแหน่งที่ออกแบบไว้เสร็จแล้วนำไปย้อมสีส่วนที่ถูกมัดจะไม่ถูกสีย้อมยังคงเป็นสีเดิมและจะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดลายเมื่อทอเสร็จ (วิณี พานิชพันธ์, 2547, น. 13-15) โดยชาวไทลื้อที่จังหวัดน่านนิยมใช้วิธีมัดหมี่ทอร่วมกับวิธีขีด แล้วเรียกรวมกันว่า มัดก่าน หรือ คาดก่าน ซึ่งเทคนิคดังกล่าว ต้องใช้การผูกหรือกำหนดลายจากการมัดลายก่อนนำไปย้อมและทอ ซึ่งมีความแตกต่างจากเทคนิคอื่น ๆ ที่ลวดลายเกิดจากกระบวนการทอ โดยจะนำไปใช้ในโครงสร้างของผ้าขึ้นม่านขึ้นป่อง มีอิทธิพลของความเป็นไทลื้อและไทยวนรวมกันได้อย่างลงตัว อีกทั้งยังปรากฏภาพถ่ายของเจ้านายในการนุ่งและสวมใส่ผ้าขึ้นมัดก่าน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกเทคนิคการทอมัดก่านหรือมัดหมี่ มาใช้เป็นหลักในการค้นหาประเด็นที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่านที่จะเป็นตัวกำหนดทิศทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในลำดับถัดไป โดยประเด็นที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่านดังกล่าว ถูกแบ่งออกเป็น 6 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านข้อมูลเกี่ยวกับผ้าขึ้นมัดก่าน

มัดก่านในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนจะใช้เป็นเทคนิคเสริมในการตกแต่งโครงสร้างของผ้าขึ้นม่านหรือขึ้นป่อง มักเป็นลายเล็ก ๆ ขึ้นในระหว่างเส้นพุ่ง ส่วนของชาติพันธุ์ไทลื้อจะใช้เป็นตกแต่งบนโครงสร้างของผ้าเป็นส่วนมาก โดยสามารถแบ่งได้ตามช่วงเวลาการค้นพบ คือ ยุคต้นและยุคปลาย โดยยุคต้นเรียกว่าสมัยเชียงแสนคลาสสิก ส่วนยุคปลาย คือ ช่วง พ.ศ.2450 เป็นต้นไป ซึ่งในอำเภอเวียงสา นาน้อย นาหมื่น ในเมือง จะใช้ลายก่านลายที่มีขนาดเล็กกว้างประมาณนิ้วก้อย แต่ถ้าเป็นอำเภอท่าวังผา ปัว ก็จะมีการพัฒนาอย่างวิจิตรในยุคปลาย (เทิดศักดิ์ อินแสง, 2565, สัมภาษณ์) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผ้าขึ้นมัดก่าน ส่วนมากเกิน 80%-90% จะอยู่โครงสร้างของขึ้นป่อง มักพบน้อยมากในโครงสร้างของขึ้นม่าน ไม่ว่าจะเป็นอย่างลายก่านลายเล็กหรือลายใหญ่ และบางครั้งพบอยู่ในโครงสร้างเป็นลายมัดก่านทั้งผืน แต่ไม่ได้อยู่ในโครงสร้างแบบขึ้นป่องหรือขึ้นม่านแต่อย่างใด เรียกขึ้นรูปแบบนั้นว่า ขึ้นก่านล้วน หรือ ขึ้นก่านลวด

ภาพที่ 6 ประเภทของผ้าขึ้นเมืองน่าน ในคลังสะสมร้านฝ้ายเงิน
ของคุณเทิดศักดิ์ อินแสง

(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

ภาพที่ 7 ผ้าซิ่นมัดก่านเมืองน่านในแต่ละช่วงเวลา
(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

2.2 ด้านเส้นใยที่ใช้ในการทอและการย้อม

ผลการวิเคราะห์พบว่า ซิ่นมัดก่านส่วนใหญ่ล้วนทอด้วยฝ้ายปั่นมือ ช่างทอส่วนใหญ่จะใช้ฝ้ายสำเร็จจากโรงงาน เพราะประหยัดต้นทุนในการทอผ้า แต่ก็ยังมีการปั่นฝ้ายเองในบางครั้งแต่ไม่สามารถผลิตได้บ่อย เพราะต้องใช้เวลาในการเตรียมวัสดุนาน (กรกฎ แปงใจ, 2565, สัมภาษณ์) ดังนั้นเส้นไหมของเส้นใยจึงอยู่ที่รสนิยมของผู้บริโภค แต่เส้นไหมของผ้าซิ่นที่มีอย่างแน่นอน คือ ใช้เทคนิคการทอมือ

ในส่วนของการย้อม สีของมัดก่านที่มีความแตกต่างจากมัดหมี่ภาคอีสานคือ เมืองน่านจะใช้เป็น 2 สี คือ สีขาวจากลายที่มัด และสีพื้นจากลายที่ย้อม จะแตกต่างจากภาคอีสานที่มีการโอบสี แต่มีสี หยอดสีลงในลายสีขาว อีกขั้นตอนหนึ่ง (กรกฎ แปงใจ, 2565, สัมภาษณ์) ดังนั้นการย้อมสีมัดก่านได้จากการมัดและย้อมใน 1 ครั้ง และโทนสีที่เป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีลักษณะออกสีม่วง น้ำเงิน ในเฉดต่าง ๆ

2.3 ด้านเทคนิคและวิธีการในการทอ

ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนจะใช้เทคนิคการมัดก่านเสริมในโครงสร้างผ้าชิ้นเป็นเหมือนตัวตักแต่งเป็นลายเล็ก ๆ ผสมกับลายขีดหรือใช้การจกใส่สีไปในช่อง เช่น ก่านหย่อม ก่านป้อง หรือใช้การปั่นไโกแทรกแต่ในเขตอำเภอทลื้อคือ ท่าวังผา ปัว ลายก่านจะมีความใหญ่ตามช่างทอรังสรรค์ (เทิดศักดิ์ อินแสง, 2565, สัมภาษณ์) ดังนั้นลวดลายจากการทอผ้าชิ้นมัดก่านเกิดขึ้นจากการออกแบบก่อนทอการสรวลลายกระทำในขณะที่ยังเป็นเส้นด้ายอยู่ ด้วยการมัดลำด้ายเส้นพุ่งตามตำแหน่งที่ออกแบบไว้ตักแต่ง ซึ่งการมัดด้ายเส้นพุ่งหรือเส้นที่อยู่ตามแนวขวางของผืนผ้าจะได้ลวดลายตามแนวขวางเต็มความกว้างของผ้า

ภาพที่ 8 ลักษณะของลายก่านที่ใช้ตักแต่งในโครงสร้างของผ้าชิ้น
(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

2.4 ด้านความสัมพันธ์ของชิ้นมัดก่านกับคนเมืองน่าน

การทอผ้าชิ้นมัดก่านในปัจจุบัน ช่างแต่ละพื้นที่มีความชำนาญในการถ่ายทอดลวดลายอัตลักษณ์แบบดั้งเดิมได้อย่างชัดเจน ซึ่งเกิดจากมัดลายจนเป็นความชำนาญในการทอ (กรกฎ แปะใจ, 2565, สัมภาษณ์) การผูกกลายหรือเปลี่ยนวัสดุในบางพื้นที่อาจทำให้ความเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องตามจารีต อาจเกิดความไม่เข้าใจในบางกลุ่มทอ โดยเทคนิคมัดก่านก็ยังเข้าไปเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของผ้าชิ้น ดังนั้นการสวมใส่ผ้าชิ้นมัดก่านถือเป็นผ้าชิ้นที่ยังเป็นที่นิยมสวมใส่ทั้งในชีวิตประจำวันและงานโอกาสสำคัญ

2.5 ด้านความสัมพันธ์ของชั้นมัตกานกับเจ้านายเมืองน่าน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การนุ่งผ้าขึ้นของเจ้านายเมืองน่านถ้าเป็นชั้นธรรมดา เช่น ชินม่าน ชินป่อง หรือชั้นมัตกาน จะใส่โครงสร้างเหมือนคนธรรมดาทั่วไปอาจจะแซมดินโลหะ แต่ตามหลักฐานของชาวบ้านทั่วไปก็พบการแซมดินในชินของชาวบ้านเหมือนกันแต่พบเป็นส่วนน้อย (เทิดศักดิ์ อินแสง, 2565, สัมภาษณ์) ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือคนธรรมดา เทคนิคการมัตกานก็ยังคงเป็นที่นิยมในโครงสร้างผ้าขึ้นเช่นกัน

2.6 ด้านผลิตภัณฑ์ผ้ามัตกานร่วมสมัยและผ้าพื้นเมืองอื่น ๆ

หากสรุปผลในด้านผลิตภัณฑ์ผ้ามัตกานร่วมสมัยและผ้าพื้นเมืองอื่น ๆ ให้สามารถเข้าใจได้โดยง่ายและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาอัตลักษณ์ได้ คือ

2.6.1 ลูกค้าที่ชื่นชอบในผ้าขึ้นส่วนมาก นิยมผ้าขึ้นแบบดั้งเดิมเพราะโชว์รายละเอียดของการทอได้ชัดเจน (เทิดศักดิ์ อินแสง, 2565, สัมภาษณ์) แต่ถ้ามีผลิตภัณฑ์ทำออกมาได้ตอบโจทย์ในการใช้งานกลุ่มลูกค้านี้ก็จะเป็นแหล่งกระจายการโฆษณาได้เป็นอย่างดี

2.6.2 กลุ่มทอในชุมชนท้องถิ่นมีรายการสั่งซื้อผ้าขึ้นแบบพื้นเมืองอยู่ตลอด อีกทั้งข้อจำกัดของบางกลุ่มทอในเรื่องของจารีตดั้งเดิมทำให้พบเห็นงานพัฒนาสิ่งทอร่วมสมัยได้น้อยในผ้าน่าน

จากผลการวิเคราะห์ประเด็นทั้ง 6 ด้านที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ได้เกิดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน โดยสรุปการดึงลักษณะสำคัญจากแต่ประเด็นดังกล่าว ซึ่งจะถูกนำไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัยในลำดับถัดไป จึงสรุปการดึงลักษณะสำคัญจากแต่ประเด็นดังกล่าวออกมาได้เป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. เทคนิคการการทอ
2. การย้อมสีธรรมชาติ
3. การปรับลักษณะของโครงสร้างผ้าขึ้น

ซึ่งองค์ความรู้จากผลสรุปการตั้งลักษณะสำคัญนั้น จึงก่อให้เกิด “ภูมิปัญญา
ในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน”

ส่วนที่ 3 การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย

จากผลสรุปลักษณะสำคัญจากองค์ความรู้ที่ค้นพบในส่วนที่ 1
ภูมิปัญญาการใช้ผ้าขึ้นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน และส่วนที่ 2 ภูมิปัญญา
ในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน เมื่อนำมาพิจารณารวมกันจึงส่งผล
ให้เกิดการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากพื้นที่ ผ่านการออกแบบบลวดลาย
อัตลักษณ์บนผลิตภัณฑ์สิ่งทอให้เกิดความร่วมมือ จากผลสรุปการตั้งลักษณะ
สำคัญที่นำมาใช้ในการออกแบบดังกล่าว โดยมีบอร์ดแสดงอารมณ์และ
แนวทางในการถอดอัตลักษณ์ ดังนี้

ภาพที่ 9 Mood board แนวทางการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

3.1 ลวดลายสิ่งทอจากการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

รายละเอียดการถอดอัตลักษณ์จากผลสรุปการตั้งลักษณะสำคัญในองค์ความรู้จากภูมิปัญญาทั้ง 2 ส่วน ที่ได้กล่าวไปในข้างต้น มีรายละเอียดที่นำมาใช้ในการออกแบบ ดังนี้

1. โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของคุ้ม คือ การถอดลายแบบสถาปัตยกรรมเรือนขนมปังขิง สัญลักษณ์ที่ใช้ตกแต่งคุ้ม การวางเรียงตัวของหลังคาแป้นเกล็ด

2. เรื่องราวความสัมพันธ์ของเจ้าของคุ้ม คือ ลำดับศักดิ์ของเจ้านายในคุ้มที่ทุกคนมีศักดิ์เท่าเทียมกันมาใช้ในการวางลายให้เกิดความสมมาตร

3. สิ่งของเครื่องใช้ที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 6 คือ หีบบุหรี ภาดบุหรี และกลักไสไม้ขีดไฟ สลักลายมังกรหรืองูใหญ่ซึ่งเป็นปีนักษัตรมะโรง เป็นนักษัตรปีเกิดประจำรัชกาลที่ 6 ซึ่งเจ้าราชบุตรหมอกฟ้า ก็ทรงเกิดปีนักษัตรเดียวกัน มาใช้ในการถอดลักษณะรูปร่างโค้งเว้าของนักษัตรปีมะโรง

4. โครงสร้างของผ้าขึ้นมัดก่านเจ้านาย คือ การวางลายแบบดั้งเดิมของผ้าขึ้นมัดก่าน มาใช้ในการปรับรูปทรงของลายอัตลักษณ์ให้มีลักษณะการวางลายให้สอดคล้องกับลายดั้งเดิม

5. เทคนิคการการทอ คือ การใช้เทคนิคมัดก่าน เป็นเทคนิคหลักในการพัฒนาสิ่งทอร่วมสมัย อีกทั้งสอดแทรกเทคนิคการทอขีด มาใช้เป็นส่วนเสริมในการพัฒนา

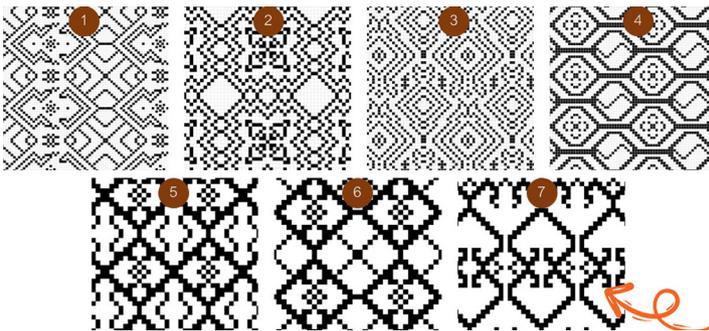
6. การย้อม คือ การใช้กรรมวิธีการย้อมอย่างวิถีชุมชน ในท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับแนวทางของสีจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในพื้นที่ชุมชน

7. การปรับลักษณะของโครงสร้างผ้าขึ้น คือ การอ้างอิงลักษณะโครงสร้างของผ้าขึ้นมัดก่านมาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบของสิ่งทอ โดยรายละเอียดทั้ง 7 ข้อ ถูกนำมาพัฒนาเป็นลายอัตลักษณ์

โดยเลือก 1 ลาย จากทั้งหมด 7 ลายจะนำไปใช้บนสิ่งทอร่วมสมัย (โดยรายละเอียดข้อที่ 5 ถึงข้อที่ 7 จะมีปรากฏในกระบวนการผลิตสิ่งทอที่จะกล่าวถึงในข้อ 3.2)

3.1.1 การออกแบบลวดลายอัตลักษณ์ในครั้งที่ 1 เป็นจำนวน 4 ลาย คือ ลายที่ 1 - 4

การพัฒนาลายในครั้งที่ 1 ยังมีลักษณะไม่ลงตัว ยังยึดให้สอดคล้องกับลวดลายอย่างโบราณ และยังมีรายละเอียดของลวดลายที่ละเอียดจนเกินไป

ภาพที่ 10 การพัฒนาลายอัตลักษณ์

(แก่งรักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

3.1.2 การออกแบบลวดลายอัตลักษณ์ในครั้งที่ 2 เป็นจำนวน 3 ลาย คือ ลายที่ 5 - 7

ได้พัฒนาผูกลวดลายมาจากลายในครั้งที่ 1 ให้มีรูปแบบลายที่มีความสมมาตร มีพื้นที่ว่างทำให้เกิดความโปร่งเป็น โดยผู้วิจัยได้เลือกอธิบายลักษณะสำคัญจากการถอดอัตลักษณ์ในลายที่ 7 และใช้เป็นลายต้นแบบสิ่งทอ ทางผู้วิจัยจึงได้ตั้งชื่อว่า “ลายนาคเกี้ยว” ที่ปรากฏในลักษณะสำคัญจากการถอดอัตลักษณ์ โดยมีลักษณะสำคัญจากการถอดอัตลักษณ์ 6 หัวข้อ ดังนี้

- ข้อที่ 1 ลักษณะหัวของนักษัตรปีมะโรง
 ข้อที่ 2 ดอกสลักบนหน้าบันของคุ้มเจ้าราชบุตร
 ข้อที่ 3 กำนต่าหับ (ส่วนประกอบของโครงสร้างชั้นมັดก่าน)
 ข้อที่ 4 ศักดิ์ที่เท่ากันของสมาชิกภายในคุ้ม
 (แสดงลายในเชิงนามธรรม)
 ข้อที่ 5 การฉลุลายอย่างรูปแบบสถาปัตยกรรม
 เรือนขนมปังขิง
 ข้อที่ 6 ความโค้งเว้าของนักษัตรปีมะโรง

ภาพที่ 11 การออกแบบลายอัตลักษณ์ลายที่ 7
 (แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

3.2 การพัฒนาสิ่งทอร่วมสมัย

เมื่อได้ลายอัตลักษณ์ของคุ้มเจ้าราชบุตรที่จะนำมาใช้บนสิ่งทอร่วมสมัย โดยใช้หลักในการออกแบบจากการดึงลักษณะสำคัญขององค์ความรู้จากภูมิปัญญาโดยแบ่งหลักในการพัฒนาเป็น 3 ส่วนดังนี้

3.2.1 เทคนิคการทอ โดยเลือกใช้เทคนิคการทอมัดก้าน อย่างชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักในผ้าลาย ซึ่งลายอัตลักษณ์จะปรากฏในผ้าลายนี้ ในส่วนของผ้าพื้นไม่มีลาย ใช้เทคนิคการขิดลายเรขาคณิตเป็นช่วง ๆ มาใช้เป็นส่วนเสริม เพื่อให้ได้ผ้าลายและผ้าพื้นที่สะดวกต่อการนำไปตัดเย็บ เป็นเสื้อผ้า

3.2.2 การย้อม ได้ใช้การย้อมจากสีธรรมชาติโดยใช้วัสดุ ในการย้อมที่ได้ในพื้นที่ยุคของชุมชนกลุ่มทอผ้า อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้อง กับความต้องการของตลาดโลกแนวทางของสีที่ใช้ในการย้อมจึงอ้างอิงเทรนด์ มาจากเทรนด์ Thai Textiles Trend Book A/W 2022 – 2023 (กรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2564, น. 39-47)

3.2.3 การปรับลักษณะของโครงสร้างผ้าขึ้น การอ้างอิงลักษณะ โครงสร้างของผ้าขึ้นก้านลวด หรือก้านล้วน จะทำให้ได้ผ้าหนึ่งผืนที่มีความกว้าง เหมาะสำหรับการตัดเย็บ

ภาพที่ 12 การพัฒนาให้เกิดเป็นสิ่งทอร่วมสมัย

(แก่งภักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

สรุป

เมื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลข้อมูลข้างต้นทั้งหมดเกี่ยวกับภูมิปัญญาผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่านสู่การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาการใช้ผ้าซิ่นในคุ้มเจ้านายเมืองน่านเป็นประเด็นศึกษาที่ค้นพบ โดยเริ่มจากการคัดเลือกคุ้มที่เป็นตัวแทนของเรื่องราวมาใช้เป็นกรณีศึกษา ซึ่งคุ้มที่ถูกคัดเลือก คือ คุ้มเจ้าราชบุตร หมอกฟ้า ณ น่าน ได้ถูกนำมาใช้ในการค้นหาประเด็นศึกษาที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาดังกล่าว โดยได้แบ่งประเด็นที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาออกเป็น 4 ด้าน คือ 1. ด้านเรื่องราวเกี่ยวกับคุ้มเจ้าราชบุตร 2. ด้านความสัมพันธ์และเครือญาติ 3. ด้านการใช้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของเจ้านายสตรีในคุ้ม และ 4. ด้านเครื่องใช้อื่น ๆ ภายในคุ้ม เมื่อถึงลักษณะสำคัญจากแต่ประเด็นดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อสรุปจากประเด็นสำคัญ 4 ข้อ คือ 1. โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของคุ้ม 2. เรื่องราวความสัมพันธ์ของเจ้าของคุ้ม 3. สิ่งของเครื่องใช้ที่ได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 6 และ 4. โครงสร้างของผ้าซิ่นมัดก่านเจ้านาย ซึ่งลักษณะสำคัญนี้จะนำไปใช้ในการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อให้ได้ลายอัตลักษณ์จากคุ้มเจ้าราชบุตร

2. ภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าซิ่นเมืองน่าน เป็นประเด็นศึกษาที่เกิดจากการจำแนกเทคนิควิธีการทอของเมืองน่านโดยลักษณะการทอที่โดดเด่นที่ได้คัดเลือกมา คือ เทคนิคการทอมัดก่าน โดยมีลักษณะพิเศษในการออกแบบลวดลายก่อนเข้าสู่กระบวนการทอ ดังนั้นจึงแบ่งประเด็นที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาดังกล่าวได้เป็น 6 ด้าน คือ 1. ด้านข้อมูลเกี่ยวกับผ้าซิ่นมัดก่าน 2. ด้านเส้นใยที่ใช้ในการทอและการย้อม 3. ด้านเทคนิคและวิธีการในการทอ 4. ด้านความสัมพันธ์ของซิ่นมัดก่านกับคนเมืองน่าน 5. ด้านความสัมพันธ์ของซิ่นมัดก่านกับเจ้านายเมืองน่าน และ 6. ด้านผลิตภัณฑ์ผ้ามัดก่านร่วมสมัยและผ้าพื้นเมืองอื่น ๆ เมื่อสรุปลักษณะสำคัญจากประเด็นในแต่ละด้าน จึงทำให้เกิดลักษณะสำคัญ

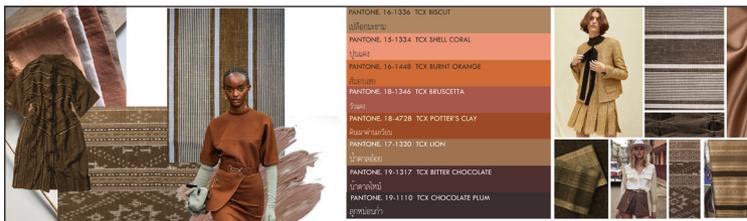
ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัยในลำดับถัดไป โดยได้สรุปลักษณะสำคัญได้ 3 ข้อ ได้แก่ 1. เทคนิคการการทอ 2. การย้อมสีธรรมชาติ และ 3. การปรับลักษณะของโครงสร้างผ้าขึ้น

3. การพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย เกิดจากการนำองค์ความรู้จากข้อสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาทั้ง 2 ส่วน ที่ค้นพบมาใช้ในการถอดอัตลักษณ์จากพื้นที่เพื่อการออกแบบลวดลายอัตลักษณ์ และต่อยอดให้เกิดเป็นสิ่งทอร่วมสมัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อสำคัญ 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. ลวดลายสิ่งทอจากการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และ 2. การพัฒนาสิ่งทอร่วมสมัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า การนำเรื่องราวภูมิปัญญาการใช้ผ้าขึ้นในคุ้มเจ้านายเมืองน่าน มาผ่านการวิเคราะห์และจำแนกประเด็นเพื่อดีถึงลักษณะสำคัญของเรื่องราวนั้นออกมาอันได้แก่ สถาปัตยกรรมของคุ้มความสัมพันธ์ของคนภายในคุ้ม เครื่องใช้ประจำตัว และตัวอย่างของผ้าขึ้นเจ้านาย ทำให้ได้ศึกษาเรียนรู้ได้อย่างเข้าใจและทราบถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของคุ้มเจ้าราชบุตร เพื่อใช้ในการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิเคราะห์และสร้างสรรค์การออกแบบให้เกิดลวดลายอัตลักษณ์จากพื้นที่คุ้มราชบุตร ประกอบกับการนำภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการทอผ้าขึ้นเมืองน่าน ที่เลือกใช้วิธีการทอผ้าขึ้นมัดก่านอันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวของเมืองน่านที่มีลักษณะการทอแตกต่างจากเทคนิคการทออื่น ๆ โดยดีถึงลักษณะสำคัญอันได้แก่ เทคนิคการการทอแบบดั้งเดิม การย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติ และการปรับลักษณะของโครงสร้างผ้าขึ้นให้สะดวกต่อการออกแบบสิ่งทอร่วมสมัย มาใช้ประกอบรวมเข้าด้วยกัน การถอดอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดการออกแบบลายอัตลักษณ์ที่นำเสนอสู่อารมณ์แบบของสิ่งทอร่วมสมัย อันสะท้อนเรื่องราวที่โดดเด่นที่เกี่ยวข้องกับคุ้มเจ้านายของเมืองน่านและกรรมวิธีในการทอผ้าขึ้นของเมืองน่านไว้อย่างเด่นชัดด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

ภาพที่ 13 แนวทางของสี HEAVEN on EARTH

(แก่งักดี กลิ่นเทศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2565)

1. การปรับใช้แนวทางของสีที่ใช้ในการย้อมโดยอ้างอิงจากเทรนด์สี Thai Textiles Trend Book A/W 2022 – 2023 ของแนวสีชื่อว่า HEAVEN on EARTH (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2564, น. 39-47) หรือสีเอทโทนที่กำลังเป็นที่นิยมให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด

ภาพที่ 14 ตัวอย่างสิ่งทอ ในรูปแบบของเสื้อผ้า สไตล์ Ready to wear

(แก่งักดี กลิ่นเทศ, 2565)

2. การประยุกต์ใช้รูปแบบของเสื้อผ้า Ready to wear โดยได้แรงบันดาลใจและปรับใช้มาจากแค็ตตาล็อกฉบับดิจิทัล Young OTOP และ Premium OTOP (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2565) เพื่อให้สุภาพพร้อมทั้งสะดวกสบายต่อการสวมใส่ในวาระโอกาสต่าง ๆ และเข้าถึงกลุ่มของลูกค้าในหลากหลายช่วงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ แปงใจ. ตัวแทนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านชาวหลวง. (12 มีนาคม 2565). สัมภาษณ์.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *โครงการพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าไทยสู่สากล TAPROOT THAI TEXTILES*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- . (2564). *THAI TEXTILES TREND BOOK Autumn/Winter 2022-2023*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- เก่งภักดี กลิ่นเทศ. (2565). *กรอบแนวคิดในการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *การพัฒนาลายอัตลักษณ์*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *การพัฒนาให้เกิดเป็นสิ่งที่พร้อมสมัย*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *การออกแบบลายอัตลักษณ์ลายที่ 7*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *คัมเจ้าราชบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน) และตัวอย่างผ้าขึ้นเจ้านาย*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *เครื่องใช้ในคัม*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *ตัวอย่างผ้าขึ้นเจ้านายในคัมเจ้าราชบุตร*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- . (2565). *ตัวอย่างสิ่งทอในรูปแบบของเสื้อผ้า สไตล์ Ready to wear*. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- แก่งกักตี กลิ่นเทศ. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *แนวทางของสี HEAVEN on EARTH*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *ประเภทของผ้าขึ้นเมืองน่าน ในคลังสะสมร้านฝ้ายเงินของคุณเทิดศักดิ์ อินแสง*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *ผ้าขึ้นมัดก่านเมืองน่านในแต่ละช่วงเวลา*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *ลักษณะของลายก่านที่ใช้ตกแต่งในโครงสร้างของผ้าขึ้น*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกคุ่มเจ้าราชบุตร*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (ผู้ถ่ายภาพ). (2565). *Mood board แนวทางการถอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม*. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: สาขาศิลปะการออกแบบ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทิดศักดิ์ อินแสง. เจ้าของธุรกิจผ้าพื้นเมืองน่าน ร้านฝ้ายเงิน. (13 มีนาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ปองขวัญ สุขวัฒนา ลาซุส. (2555). *183 มรดกสถาปัตยกรรมในประเทศไทย เล่ม 2: 1 ทศวรรษรางวัลอนุรักษ์ดีเด่น 2546-2555*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ภาณุรังษี เตือนไธสง และวาณี อรรถนสาธิตคำ. (2557). *นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต: อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].
- ภูเดช แสนสา. (2558). *ประวัติศาสตร์เมืองน่าน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- วิถี พานิชพันธ์. (2547). *ผ้าและสิ่งถักทอไท*. กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม.
- สมปรารถนา ณ น่าน. เจ้าของและผู้ดูแลคุ่มเจ้าราชบุตร. (11 มีนาคม 2565). สัมภาษณ์.

- สวาท ฦ น่าน. (2538). *ทำเนียบต้นวงศ์ตระกูล ฦ น่าน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- Susan Conway. (2002). *SILKEN THREADS LACQUER THRONES Lan Na Court Textiles*. Bangkok: River Books.
- Wikipedia. (2564). *เจ้าโคมทอง ฦ น่าน*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2565, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/เจ้าโคมทอง_ฦ_น่าน
- _____. (2564). *เจ้าราชบุตร (หมอกฟ้า ฦ น่าน)*. สืบค้น 22 มกราคม 2565, จาก [https://th.wikipedia.org/wiki/เจ้าราชบุตร_\(หมอกฟ้า_ฦ_น่าน\)](https://th.wikipedia.org/wiki/เจ้าราชบุตร_(หมอกฟ้า_ฦ_น่าน))